Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Gəncə şəhər İcra Hakimiyyəti
Gəncə Dövlət Universiteti

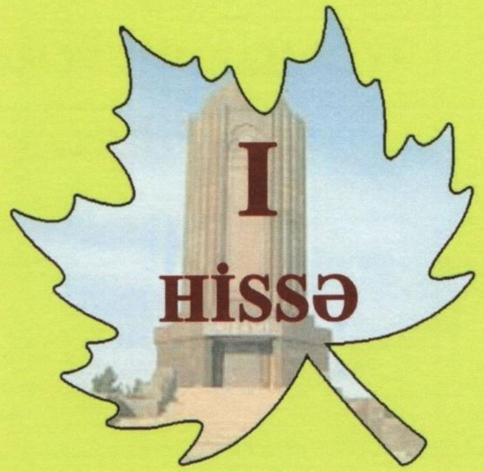

I HİSSƏ

KONFRANS MATERİALLARI

Gənc alimlərin III beynəlxalq elmi konfransı

Konfrans universitetin 80 illik yubileyinə həsr olunur.

17-18 oktyabr 2018
GƏNCƏ

www.gdu.edu.az **info@gdu.edu.az**

DAMCILI MAĞARASINDA ARXEOLOJİ QAZINTILAR (2016-2018)

Məmmədov Y.V., Heydərova Ü.R.
AMEA Arxeologiya və Etnoqafiya İnstitutu

Açar sözlər: Damcılı mağarası, Orta paleolit, Mezolit, Neolit, Xalkolit, Tunc dövrü, Orta əsrlər.

Key words: Damjili Cave, Middle Paleolithic, Mesolith, Neolith, Chalcolith, Bronze Age, Medieval period.

Son illərdə respublikamızın ayrı - ayrı bölgələrində xarici mütəxəsislərin iştirakı ilə aparılan arxeoloji qazıntıların miqyası artmaqdadır. Bu mənada Yaponiyalı mütəxəsislər ilə birgə 2009 - ci ldən etibarən Tovuz rayonu ərazisində yerləşən Göytəpə və Hacı Ələmxanlı neolit dövrü yaşayış yerində aparılan təqiqatlar xüsusi qeyd olunmalıdır [5]. Bu tədqiqatlar çərçivəsində regionda erkən əkinçi – maldar tayfaların məskunlaşması, onların məişət, qida və təsərrüfat həyatına dair geniş araşdırmalar aparılmışdır. Aparılan kompleks tədqiqatların əsas məqsədlərindən biri də bu mədəniyyətin mənşəyi məsələsinin araşdırılmasından ibarət idi. Bu baxımdan mezolit məskənləri müəyyənləşdirilməli idi. Bu məqsədlə Zəyəm çay (2011), Əsrik çay (2012), Tovuz çay (2013) dərəsində və eləcədə Tovuzun təpəlik - dağlıq ərazilərində arxeoloji kəşfiyyat işləri aparılsada mezolit məskənləri aşkar olunmadığından, Göytəpədə işləyən Azərbaycan - Yaponiya arxeoloji missiyası, Keşikçidağ Milli Tatix Qoruğunun dəsdəyi ilə, 2015 - ci ilin 18-21 Avqust tarixində Qazax rayonu ərazisində kəşfiyyat işləri aparmışdırlar. Tədqiqatlar daha əvvəl mezolit mədəniyyətinin qeydə alındığı Damcılı düşərgəsində aparılması qərara alınmışdır. Damcılı mağarasında arxeoloji tədqiqatları bərpa etmək məqsədi ilə həmin ildə 3 tərəfli beynəlxalq memorandum imzalanmışdır. Memorandum Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən "Avey" Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu, AMEA tərəfindən Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, Yaponiya tərəfindən Yaponiyanın Tokio Universiteti Universitet Muzeyi arasında bağlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, 1953- cü ildə S. N. Zamyatnin və M.M. Hüseynov tərəfindən qeydə alınmış Damcılı mağarası Azərbaycan ərazsində ilk paleolit düşərgəsi idi. Burada 1956-1957 - ci illərdə aparılan tədqiqatlar zamanı, stratiqrafiyasını təyin etmək mümkün olmadığı qarışıq təbəqədə orta, üst paleolit, mezolit və neolit dövrünə dair 2 mindən artıq fauna qalığı və 7 mindən artıq daş məmulatları aşkar olunmuşdur [1, s.1071-1076; 3].

2016-cı ildə ilkin olaraq 10 şurf qazılmış, eləcədə Qarabulaq, Korbulaq, Yataq yerində kəşfiyyat aparılmışdır. 2017-2018 – ci illərdə tədqiqatlar 9- cu şurfun genişləndirilməsi ilə davam etdirilmişdir.

Damcılı mağarası Avey dağının şərq ətəyində, Daş Salahlı kəndindən təxminən 3 km qərbdə yerləşir. Şərti olaraq XX əsrin 50–ci illərində tədqiq olunmuş ərazi və ona yaxın hissə Damcılı-1 və digər hissə isə Damcılı-2 adlandırılmışdır. Damcılı – 1 mağarasından 100 m şərqdə yerləşən Damcılı -2 mağarasın XX əsrin 50 – ci illərində M.M. Hüseynov tərəfindən tədqiqinə dair məlumat yoxdur. Eni 45, uzunluğu 8 m, hündürlüyü 3.2 metr təşkil edən sığınacaqda 2016 – cı ildə 6 surf qoyulsada qədim dövrə aid arxeoloji materiallar aşkar olunmamışdır. Üst təbəqədən yalnız orta əsrlərə aid keramika nümunələri tapılmışdır[2, s.56]

Damcılı-1 mağarasının eni 17 m, uzunluğu 7.3 m, hündürlüyü isə 4.3 m təşkil edir. Burada ötən əsrin 50 – ci illərində tədqiq olunan sahəyə yaxın hissədə 7-10 –cu şurflar qazılmışdır. 8-10 cu surflardan daş qutu qəbirlər aşkar olunmuşdur. 7 surfda neolit təbəqəsi və materialları aşkara olunsa da, qazıntı sahəsinin darlığı və torpaq sularının çıxmağı qazıntılara imkan verməmişdir. Qazıntılar 8 və 7 şurfların arasında olan 9 cu şurfda davam etdirilmişdir. İlkin olaraq burada 2x2 sahə qazılsada, 2018 – ci ildə bu sahə 3x3 kv m, dərinliyi isə 4 metrə qədər genişləndirilmişdir. Burada 6 təbəqə aşkar olunmuşdur[4].

Təbəqə 1. Ən üst 1.5 m qalınlığında və çoxlu miqdarda əhəngdaşı parçaları ilə açıq qəhvəyi rəngli çöküntülər orta əsrlərə aid olunur.

Təbəqə 2. Tunc dövrünə aid olunan üstdən 40 sm qədər olan qara - boz küldən ibarət təbəqədə eyni zamanda ocaq yeri və artefaktlar aşkar olunmuşdur.

Təbəqə 3. Az miqdarda əhəngdaşı qırıqları ilə boz qəhvəyi çökünülü 30sm dən 50 sm ə qədər qalınlığında olan xalkolit təbəqəsi e.ə. V minilliyə aid olunur. Keramika nümunələri qeyd olunan tarixi dəstəkləyir.

Təbəqə 4. 1 m dən 1.2 m dərinliyə qədər qırmızımtıl qəhvəyi torpaq və qara boz kül təbəqələrindən ibarət neolit layıdır. Buradan ocaq yeri aşkar olunmuşdu**.** Aşkar olunmuş az saylı bitki - tərkibli keramika e.ə. VI minilliyyin əvvələrinə aid oluna bilər. Damcılı-1 də neolit təbəqəsində aşkar olunan keramika nümunələri Göytəpə ilə müqayisə oluna bilər.

Təbəqə 5: Təxminən 3 metrdən 3.5 m dərinliyə kimi iki sedmental laydan ibarətdir - coxsaylı əhəngdaşı qırıqlarından ibarət qırmızımtul qəhvəyi kopud-dənəvəri torpaq və qaramtıl boz kül. Bu təbəqə tamamilə keramikasızdır və mikroülgüc və bir qədər geometrik mikrolit elementlər ilə zəngindir. Qeyd etmək lazımdır ki, Cənubi Qafqazın ən qədim neolit məskəni olan Hacı Ələmxanlı təpə də demək olar ki, keramikasızdı. Ona görə də burada keramikanın olmaması, bunun kiçik qazıntı sahəsi olmasını nəzərə almaqla qiymətlədirilməlidir.Bu təbəqədə dəvəgözündən istifadə çox aşağıdı və yarıdan azdır. Misal üçün Hacı Ələmxanlı təpədə 60 faizdən çoxdu, Göytəpədə 80-90 faizdir. 2016 - cı ildə əldə olunmuş iki radiokarbon nəticələri son mezolitə (e.ə VII minillik) aid etmək imkan verir. (nəyi)

Təbəqə 6. Qəhvəyi boz çoküntülərdən və coxsaylı əhəngdaşından ibarətdir, yalnız bir necə artefact aşkar olunmuşdur. Bu kiçik artefakt kolleksiyası levallua olması onların orta paleolitdə düzəldiyini göstərir. Bununla belə bu təbəqədən götürülən kömür nümunələrinin radiokarbon yaşı e.ə. VII minillik müəyyən olunmuşdur. Bu deməyə əsas veri ki, təbəqə 6 orta paleolit artefaktlarından ibarətdır, kömür nümunəsi isə üst mezolit təbəqəsində orta paleolit yatağına düşmüş materialdı. Bu məsələni həll etmək üçün bu təbəqədən Oprik stimullaşdırıcı lüminessensiya (OSL) tarixi müəyyən etmə üsulu üçün nümunələr götürülmüşdür.

2016 - cı ildən etibarən aparılmaqda olan tədqiqatların nəticələri göstərir ki, ötən əsrin 50 - ci illərində aparılmış tətqiqatlardan fərqli olaraq burada orta əsrlər, tunc, xalkolit, neolit, mezolit və orta paleolit təbəqələri ardıcıl olaraq aşkar olunmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan ərazisində Qobustandan sonra ilk dəfə Damcılı düşərgəsində toxunulmamış mezolit təbəqəsi qeydə alınmışdır. Bu fakt neolit mədəniyyətinin məhz yerli mezolit mədəiyyəti əsasında inkişaf etdiyini göstərir. Gələcəkdə aparılacaq tədqiqatlar və aşkar olunacaq yeni sahələr nəticələri gücləndirməyə imkan verəcək.

Ədəbiyyat

1. Hüseynov M.M. Avey dağında daş dövrü mağarası // A SSR EA M, 1959, XV c. № 11, s. 1071 - 1076.

2. Zeynalov A., Nishiyaki Y., Mansurov M., Nakata H., Şimoqama K., Akaşi Ç., Aray S., Hayakava Y., Ebina M., Məmmədov Y., Səlimbəyov Ş., Babai P., Zeynalova L. Damcılı mağarasında arxeoloji qazıntıların bərpası / Azərbaycanda arxeoloji tədqiqatlar – 2015-2016, Bakı: Xəzər Universiteti, 2017, s.55-62.

3 Nishiaki Y. Prehistoric survey at Avey mountain. A working report of the 2015 season (August 18–21, 2015) The Japanese Archaeological Mission to Goytepe The University Museum, The University of Tokyo, Tokyo, 2015

4. Nishiaki Y. Archeological investigations at Damjili cave,Gazakh, West Azerbaijan. Field report of the 2017 season (july 15 to august 5, 2017) The Japanese Archaeological Mission to Azerbaijan. The University Museum, The University of Tokyo, Tokyo, 2017

5.Nishiaki, Y., F. Guliyev and S. Kadowaki (2015c) The origins of food production in the outhern Caucasus: Excavations at Hacı Elamxanlı Tepe, Azerbaijan. *Antiquity* 348: Project Gallery, http://antiquity.ac.uk/projgall/nishiaki 348

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE CAVE OF DAMJILI (2016-2018)

Mammadov Y.V., Haydarova U.R.

Summary

The article is about archaeological excavations in the Damjili Cave done since 2016. This article consists of the topic dealing with the investigations of the source of the Neolithic culture in the region through modern scientific achievements i.e. considered to be the main purpose of the recent investigation in the cave which was registered and excavated in the 50s of the XX century. Compared to the excavations in the 50s of the last century, the recent archaeological investigations yielded with the chronological discovery of medieval, bronze, chalcolithic, neolithic, mesolithic, and middle paleolithic periods. It should be mentioned that, in the territory of Azerbaijan, it was the second time a complete mesolithic layer had been determined in the Damjili Cave (the first was Gobustan). This issue is the main fact in the clarification of the origin of the neolithic culture in the region. Finally, the discovery of a complete mesolithic layer in the Damjili Cave shows the neolithic culture had mainly been developed through this mesolithic culture. Further archaeological investigations will provide us with much more results.

Şəkil 1. IV təbiqədən olan daş artefaktlar

Şəkil 2. V təbəqədən olan daş məmulatları

Şəkil 3. VI təbəqədən olan Orta Paleolit artifaktları

MÜNDƏRİCAT

I BÖLMƏ

İQTİSADİYYAT, İDARƏETMƏ, DÖVLƏT VƏ BƏLƏDİYYƏ İDARƏETMƏSİ, MÜHASİBAT UÇOTU VƏ AUDİT, BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR, TARİX VƏ SİYASİ ELMLƏR

Abdullayeva S.M. *Yük daşımalarında yerli idarəetmənin beynəlxalq idarəetmə metodologiyasina uyğunlaşmasi* 3
Vəliyeva A.M. *Sahibkarliğin inkişafinda dövlət dəstəyi Prezidentin iqtisadi siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi*...6
Mustafayeva R.R. *Investisiya fəaliyyətinin milli hüquqi tənzimlənməsinin xüsusiyyətləri*...9
Гасанов С.Л., Гасанов Э.Л. *О внедрении инновационных методов управления в современном социо-культурном и экономическом развитии Гянджи* 12
Гасанов С.Л., Кадиров М.А., Меликов А.К. *Механизмы реализации предпринимательского потенциала населения на региональном уровне*.........................15
Akhmetshin E.M., Kadyrov M.A. *About issues of entrepreneurial potential of the population*……………………………………………………………………………….....18
Хохобашвили Т. *Пути экономического развития и эко-туризма на основе биомногообразия в ахметском муниципалитете грузи*...20
Zeynallı E.C. *Ali audit inistutlarinin təşkili xüsusiyyətləri*...22
Qəmbərova R.M. *Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində daxili ərzaq bazarinin qorunmasi problemləri*...24
Makayev R.A. *Основные направления и тенденции развития азербайджанской экономики*...27
Abdullayeva S.F. *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dünyada tanidilmasi yolunda atdiği addimlar*...32
Abdurahmanov E.V. *Albaniyanin Şəki vilayətinin ilk orta əsr qəbir abidələrinin təsnifati*...38
Allahverdiyeva G.A. *XVIII əsrin I yarisinda Osmanli imperiyasinin işğal etdiyi Azərbaycan torpaqlarinda inzibati-vergi sistemi*...42
Babayeva S. *Şirvanşahlar dövlətinin xarici siyasəti*..46
Əliyeva L.E. *Rusiya ordusunun İrəvan xanlığına yürüşləri*..49
Bağırova S.R., Əliyeva L.Y. *Müasir dövrdə Azərbaycan Türkmənistan əlaqələrinin əsas istiqamətləri*..52
Bağirzadə C.V. *Bərdə-Dərbənd yolu və bəzi ilk orta əsr yaşayiş yerlərinin lokallaşdirilmasi haqqinda* (*mənbə məlumatları və tarixi-arxeoloji tədqiqatlar əsasında)*..55
Baxışova R.R. *XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Şimali Azərbaycanin Qarabağ regionunun Cəbrayil qəzasinda kənd məktəblərinin tarixindən (mənbələr əsasinda)*..............60
Bayramov A. M., Aslanov E. M. *Heydər Əliyev Azərbaycançiliq ideologiyasinin siyasi banisi kimi*...64
Cəfərova H. *Xəzər regionunda Azərbaycan-ABŞ münasibətləri XXI əsrin astanasinda*.......66
Турабова Г.С. *Инвестиционная активность в сфере агропромышленного комплекса*.......................70
Cəlilov A.M. *XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan Türkiyə mədəni əlaqələri*...................71
Abbasov V.D. *I Pyotorun Xəzərsahili vilayətləri işğalına diplomatik və hərbi hazırlığ*.........74
Əliyeva G.Ə. *Köçürmə siyasətinin etnik və demoqrafik nəticələri*..76
Əsgərova X. İ. *Rusiyanin Azərbaycanin müstəqilliyini boğmaq cəhdləri*..............................80

Шиукашвили Ия . *Начало национально-освободительного движения в Южном Азербайджане в 1917-1920 Годах И Его Причины*..83
İsmayılzadə S.C. XX *əsrin 80-ci illərində Türkiyənin xarici siyasətinin əsas istiqamətləri*..89
Hasanov E.L. *Innovative significance of research of traditional carpet ornaments of ganja based on local materials*……………………………………………………………...94
Həmzəyeva N.Q. *Heydər Əliyev və Nizami Gəncəvinin ədəbi irsi*..96
Mehdiyev E. M. *Albaniya tarixinin antik və orta əsr mənbələri əsasinda öyrənilməsi vəziyyəti*..99
Məmmədov Y.V., Heydərova Ü.R. *Damcili mağarasinda arxeoloji qazintilar (2016-2018)*..103
Musayev E.A., Kazımov B.Q., Qasımova A.A. *Müasir dövürdə yaxin şərqdə qlobal rəqabət*..106
İsmayılov A.N. *Atropatena dövlətinin hərbi təşkilatı*..109
Şabanov M.S. *Üzərində "Şah Ismail"-in adi yazilmiş Səfəvilərin ən qədim sikkəsi*............111
Qafar-zadə L. R. *Müasir Azərbaycan Respublikasi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hüquqi və siyasi varisi kimi*..115
Qasımova T.İ. *Müasir dövrdə Qafqazda etnik münaqişələr*...118
Quliyev Ş.N. *Müstəqillik illərində Azərbaycanin orta əsr müdafiə istehkamlarinin arxeoloji tədqiqinin öyrənilməsinə dair*..121
Nağıyev E. *Müasir mərhələdə Azərbaycan-Israil münasibətləri*..126
Quliyeva Z.K. *Naxçivanda mədənçiliyin tarixi yeni tapintilar işiğinda*...............................130
Рагимова Ш.К. *Украина-нато: перспективы сотрудничества*..133
Сибашвили Г. *Проблема истины в философии Ф.Р.Ницше*..137
Ələkbərov C.H., Məmmədov A.Ş. *Valideyin himayəsindən məhrum olan uşaqlar problemi və onun aradan qaldirilmasinda atilan addimlar*..139
Musayev E.A., İbrahimova N.N. *Heydər Əliyev Azərbaycanin regiional və beynəlxalq əməkdaşliq formalarinin inkişafinin banisidir*...142
Hümbətov E.N. *XIX əsrdə Cənubi Qafqaz və Şərqi Anadolu uğrunda Rusiya – Osmanli mübarizəsi müasir Türkiyə tarixşünasliğinda*...145
Musayev E.A. *Ərəb Baharı" və ABŞ-ın Yaxın Şərq siyasəti*..147
İsmayılov Ü. *XV-XVI əsrlərdə Səfəvi dövlətinin ümumi iqtisadi vəziyyəti Sovet tarixşünaslığında*..150
Kazımov B.Q. *AXC-nin ordu quruculuğunda gürcü zabitlərinin rolu*................................153
Həsənova N.E. *İstehsal xərclərinin uçotunun "direkt-kostinq" sisteminin nəzəri əsasları*..155

II BÖLMƏ

DƏQİQ VƏ TƏBİƏT ELMLƏRİ, İNFORMASİYA VƏ KOMMUNİKASİYA TEXNOLOGİYALARI, FİZİKA, KİMYA

Mövlamov F.S. *PHP programlaşdirma dilində fayl sisteminin təhlükəsizliyi*......................158
Лачашвили Т. *Виртуализация и моделирование в компьютерных технологиях*.......161
Səfərova E.F. *Virtual mədəniyyətin formalaşmasında internet əsaslı dərslərin rolu*............163
Zeynallı S.M., Abbasova S.V., Qurbanova A.Q. *Birölçülü Ermit splaynları*.....................165
Mirsalahova L.M. *Üzümçülükdə yeni suvarma və gübrələmə texnologiyasi*........................167
Mustafayev R.M. *Subartezian quyularinin qum vermə səbəbləri, fəsadlari və aradan qaldirilma yollari*..170

Кулиев А.Р. *Коррозионное изнашиваниев агрессивной среде круглого диска при его растяжении парой сил вдоль единого диаметра*...*176*
Kəsəmənli X.H., Alışov T. V. *V A qrup elementlərinin üzvi birləşmələri*...........................*178*
Hajiyeva S.R., Gadirova E.M., Yolchuyeva E.A. *Determination of the residual amount of azot, phosphorious and kalium in the soilafter use of mineral fertilizers*..........................*180*
Hajiyeva S.R., Gadirova E.M., Yolchuyeva E.A. *Electrophilic reactions of metal-organic compounds in the presence of sulfuric acid*……………………………………......*181*
Kərimov H., Alverdiyeva F.H., Əliyeva V.S., Namazova L.O. *Dəmir-həyat metalı*.........*185*
Kərimov H.N., Məmmədova A.T., Mehdiyeva S.T., Alverdiyeva F.H. *Həyat fəaliyyətində insanin ağiz suyu və onun kimyəvi tərkibi (bakalavr və magistra kömək)*........*188*
Məmmədova V.F. Abdullayeva L.R., Hacıyeva Ş.Z. *Vermikompostun kənd təsərrüfatında tətbiqi*...*190*
Quliyeva R.Z., Mahmudova Ü.T. *Gəncə şəhəri ətrafı rayonlarda kserofit seyrək meşəlik bitkilik tipi*...*192*
Alverdiyev İ.C., İbrahimli S.V. *7-ci sinif kimya tədrisində təcrübələrdən səmərəli istifadə*...*194*
Babayeva Z.R. *Regionlarda bitkiçilik məhsullari istehsalinin inkişaf istiqamətləri*............*196*
Hajieva S.R., Shabanov D.A., Aliyeva T.I., Kholina T.A., Cafarova N.M. *On the problem of technogenically contaminated soils and their recultivation (on the example of the abersheron peninsula)*……………………………………………………....*199*
Zakharchenko N.V., Hasanov S.L., Yumashev A.V., Hasanov E.L., Lintser S.A. *To the question on research of legal rationale of biodiversity regulation as a basis of stable ecological policy*…………………………………………………………………….....*202*
Ализаде. Г.А. *Методы исследования эритреид (Actinedida: Erythraeidae)*..................*205*
Həsənova G.M., Hüseynov A.T. *Su ekosistemindən ayrilmiş mikroorqanizmlər*...............*208*
Məmmədov M.R., Nəcəfova N.Z. *Qazax rayonu torpaqlarinin coğrafi informasiya sistemləri əsasinda torpaq xəritəsinin tərtibi*...*210*
Quliyeva Ş. M. *Biologiya dərslərində "Hüceyrənin üzvi maddələri" mövzusunun tədrisi*...*212*
Зурошвили Л. *Влияние электромагнитного поля на семена сосны (всхожесть семян)*...*215*
Əliyeva A.B., Əliyeva S.M. *Yüksək keyfiyyətli ipəyin tələbatini ödəyən tut ipəkqurdu cins və hibridlərinin seçilməsi* *218*
Hüseynova E.C. *Şəkərli diabetin ağirlaşmalari*...*220*
Hüseynova E.C., Ələkbərova A.S. *Patoloji qocaliq, onun baş verməsisəbəbləri və əlamətləri*...*222*
Rüstəmova T. V., Əhmədova A. R. *Tələbələrdə psixoloji həyəcan göstəricilərinin xüsusiyyətləri*...*224*
Rüstəmova T.V., Əhmədova A.R. *Stresin psixofiziologiyası*...*225*
Rüstəmova T.V., İbrahimova N.S. *Uzunömürlülüyün tədqiqi tarixi*..................................*227*
Rüstəmova T.V., İbrahimova N.S. *Uzunömürlülüyün müasir dövrdəki vəziyyəti*............*229*